

David Joris

**Waer toe eñ || om die mensche van || Godt geschaepen sy: Van || syn afual eñ
wederbrenghin||ghe. Een kort dan ko=||stel||bericht.|| ... ||(Vermaenun=||ghe ende
Leere om || heth ghoede van Godt te || eischen ende the be=||gheeren.||)**

Rostock: Dietz, Ludwig, 1544

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1011932156>

Druck Freier Zugang

In Theol. unigeb.

In diese ~~unigeb.~~
unigeb.

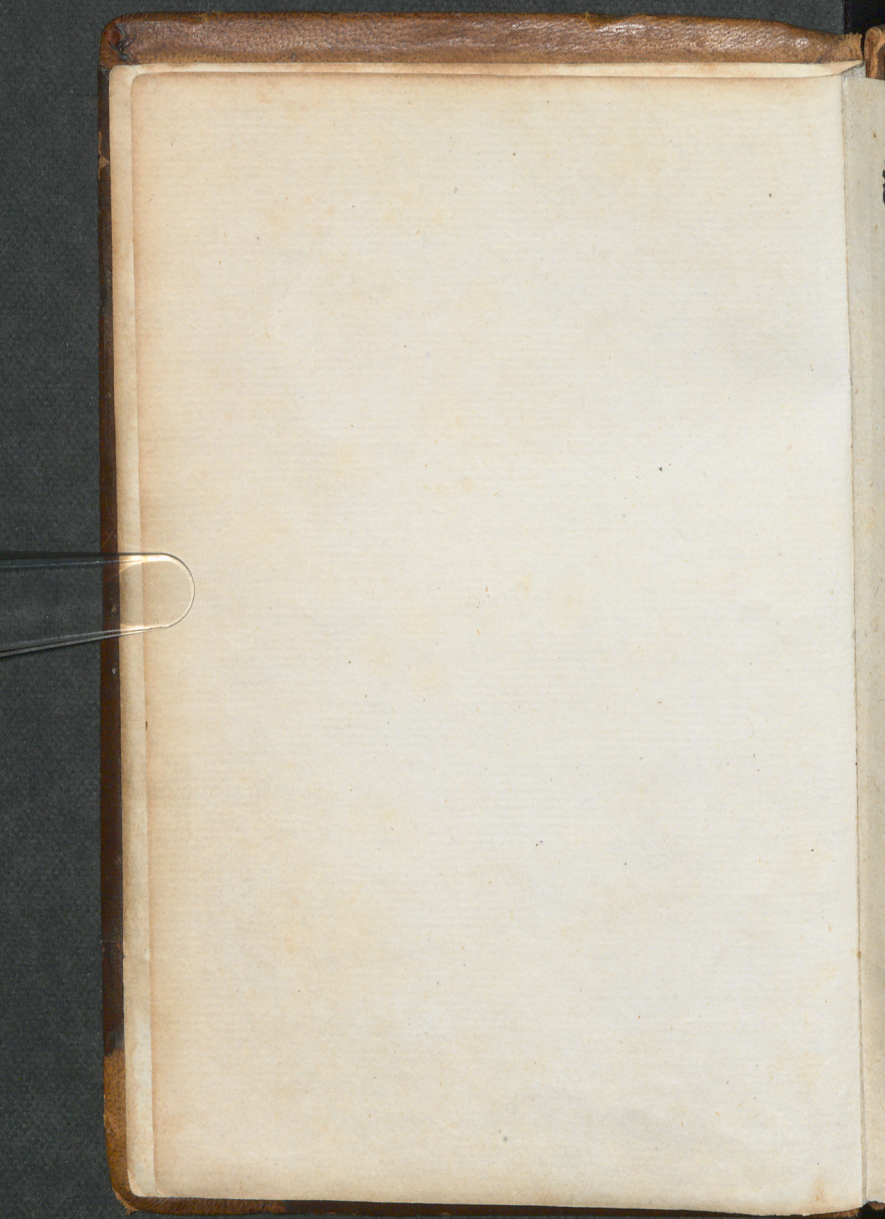
33

(M. 3107. O. 1-20.)

Rara

<R> F4-6554¹⁻²⁰

6
1
¶ Waer toe en

om die mensche van

Godt geschaepen sy: Van

synē afual en wederbrenghin

ghe. Een kort dan kos

stel bericht.

¶ Sy sijn altesamen af

geweecken ende onnut ghe

worden/ dār is niemant die

goet doet/ oick niet een

Psalmo: 13. Kos

mano 3. °

6

Neemt waer

Mensche ghedenckt v
seluen/ ende den genen die
v ghemaect heeft vergetet
niet. Siet wārom dat God
v ghemaect heeft: Ist niet
tot synen Naeme loff ende
prijs: tot sijn beelt ende l'ē

licheit: Jae ghewis. Dan eylaes dat hoordy/
sonder verstaets noch niet/ dat moet ydermans
bekennē/ nae der schriffueren. Nocht dan yes
mant seggen: verstaen wijs niet/ beduydet ons
dan. Dat ick opt forste van Gods ghenaden
doen wil/ soe voele my moeghelijck is/ merckt
wel op den sin.

Joan. 3.

Die mensche der vanden wā
ren ewigen leuendigen Godt des gerechts ges
schaepen ende gemaeckt is/ die is/ dat gijt weet
van die ewige almachticheit/ sterckheit en van
die ewige waerheit/ wijsheit/ hillicheit ende
gerechticheit/ van den Gheest des ewighen les
uens ende lichtes/ doort Woort aller kentenisse
met voersichticheit niet alleen geschaepen en ge
maect/ maer is in synen ende tot synen wille/
loff/ eere ende prijs: als een hubs suuerlijck
werck van een konstich Meister voert gebracht
Merckt daer wel op. Hefft hem sijn goede aart
gheest

gheest ende leuen/ verstant tot alle sijn begrip
 ende kentenisse nae sijn vermoegen ende ghoets
 behaegen by geleit: wt welken duedlijcken ge
 sichte hy hooch geloeft/ geeert ende ghepresen
 mochte werden. Soerijnt sich nu dat gesichte
 alder oneeren daer by: sal Godt dat oick alijt
 verdraeghen meendy: Nae dien hy hem onvers
 dientlick noch self van alle verderffnisse/ dwas
 linge en ongeluck soeckt te beholden / ende niet
 ghewilt en heft dat de mensche sijn ghoeden
 aart/ geest ende leuen vrent/ sonder selfs ken
 lick ende verstandich/ rijck en volmachtich daer
 in sijn solde/ effen wie Godt hem voersichich
 beent gemaeckt hefft. Waert anders/ soe solde
 Godt alleen in sich/ maer dat onvolmaectelijck
 te verbliden hebben/ en die mensche niet in hem
 dat sonder sijn Godtlijcke aart ende geest alles
 verstandes onmoegelijck is. Daerhaluen heft
 hy hem tot sijn beelt ende heerlicheit in Christus
 doer Christum vleisch van synen vleische / ende
 been van synen beenen willen hebben/ wie dat
 wijff van den man foemen moet/ solden sy ans
 ders een mogen sijn.

Siet hyer toe heft hy hem / nae dat ops
 set sijns ewigen Heyligen vdrnemens/ den sin
 ende wille sijns herten doer hem seluen willen
 kent doen/ dat is/ int Woort des leuendighen
 Gods: welck hy hem menigkerley wyse mens
 ten konstien tot volmaectheit vdrholt. Soe hijt
 tot hem laet jngaen/ met vuedden anneempt

Uij   ende

ende doet nae synen wille soe wort hy hem hert
lijck lieff/ seer behaechlijck ende kostelijck / wie
eens goeden werckmeisters stuc/ dat hy nae sy
nen sin ende wille voertgebracht hefft / die dat
seluige met alle sijn vermoegen noch kostelicker/
hoochloofflicker meer schoender maectt tot sy
nen prijs.

Es ist so son
werck gethas
sen tot alle gö
te wercke bes
reit gemacht.

Dat is nu soe voele gesecht/ hefft die mei
ster macht dat hy sijn werck mach leuendich/
heerlijck/ lustich/huybs ende glorioos maecten
Zac effen als hy selff van macht / van geest les
uen ende aart in alle maenieren kunstich en ver
standich is/ salt niet laeten sonder een lust daer
an hebben. Dit is immer onwederspreekelick
waer/ aldermeest dat ons Godt nae sijns selffs
aart/ geest ende leuen soeckt perfect te maecten/
Zac oock wil hebben / wie hy selffs perfect is.
Doch dewyle wy tot synen Naeme/ beelt ende
heerlicheit/ in synen Soene/ Twoordt des leuens
den Gods toe bereit/ ende toe voeren geltijck ges
chickt sijn/ macht niet wt blyuen/ of wy en mos
ten oock dan alsoe vleisch van synen vleische/
been van synen benen werde/ van hem wie dat
wijf van den man foemē / dat is/ int Woorz en
doert Woorz een wesen ende leuen der waerhz
met hem ende van hem ontfangen.

Is dat waer/ dat wy alsoe van hem mōs
ten foemen / soe sullen wy als dat Woorz tot
ons spreckt oder geschiet/ Gods sin ende wille
verstandelijck indruckt oder te kennen gheefft/
moeten

moeten jae tamelick daer nae met alder begeers
 ten luysteren / angeseen ons gherechte leuen en
 waere licht / kennisse ende verstant / krafft ende
 macht / alle hoocheit ende schoonheit daer inne
 staet. Gedencft dit O du edele wtuerkoeren me
 sche Gods. Siet hoe hoochweerdich / hoe duer
 baer ende kostelijck du voersien ende beroepen
 bist in vwen **HEERE** ende Godt / een Cos
 ninck des hemels ende der eerde. Luystert met
 alder gehoorsaemheit / lust ende begeerten nae
 sijn Woort ende wille / off gy en moecht niet bly
 uen / moet buyten hem vergaen inder ewicheit
 Daerom holt v an hem off by hem / wildy niet
 jnt ewich verderuen vallen. Wacht v herte van
 hertnechicheit / ongehoorsaemheit ende weder
 spannichheit: sijt niet stolt / off du salst waerlijck
 dunckft gy wat by v seluen off weder den **HEE**
RE te sijn / den Dunel gelijck beuonden wer
 den / der den val met Lucifer hebben sal ewich
 inder helle / mits dat gy van dinē Heere Godt
 en schepper / sonder welckē gy niet en sijt / afualt

Hem affuallen / dat gijt weer is dat leuen
 die gherechtheit / trouwe ende waerheit / alle
 duechde en dat hoochste goet affuallen. Waer
 meendy valtmē dan in sōmen Godt afualt: nē
 melick in alles dat alleen Godt niet en is / maer
 dat oock hem teghen is / dat is / alle gruwes
 lijcke verderffenisse / in een lastigen doot / pijn /
 liden ende yaemer. Wildy dat nu opt hoochste
 ondersoecken (soet byden mensch jnt rechte vers
 stant

Aij

1

stant tot een glorie tonderuinden gegene is) soe
ouerprinst in uwer herten eerst wat Godt alles
in allen is/ off in hem alte vinden is: Ist n3 alle
ewicheit en Godtsalicheit: leuen en gesuntheit
ondootlicheit/ alle gerechticheit/ trouwe en waer
heit: alle liefde/ vrede/ vroude en rust: genochs
licheit en blijfchap: alle hoech3 en schonh3: al
le reinich3 suuerh3/ puerheit en kuyfcheit: alle
duechde goeth3/ geduldich3/ lanckmoedicheit/
genade en barmhertich3: alle mogendicheit/
rijckheit/ en sterckheit: mildicheit en beleeft
heit: alle wijsheit/ voersichticheit/ kennisse en
verstant/ Summa/ alles wat goet/ eerlijck pry
selick ende noemelick by Godt/ in Godt te vinda
den of te bekennen/ Jae Godt selff is. Wie dan
hem met gehoorsaemiger herten niet en hoort/
der mist alle diese voergenaemde dingen/ ende
valt in Gods toorn ende ongenaede/ dat is/ h3
langer h3 meer in aller deser dingen tegenheit
machse oick niet ontgaen. Want wie Godt va
ren laet oder affualt/ valt/ seg ick/ niet alleen in
een ontwesinge/ Namelick in de nieticheit/ mer
in synen ewigen toorn ende ongenaede: en ont
dat sy anders willen dan hy/ en sich weder hem
stolreljck oprechten/ soe laet hyse in de wterste
diepheit der hellen vallen/ ende tot een ewyge
pyn ende lyden/ mits de deruinge des anschyn
Gods/ dat is/ mits tgeuolen alles quaets en
die verderuinge alles duechts/ hoocheit ende
schoonheit aller heerlicheit/ leuen ende wellus
sticheit

4
sticheit: welck sy ewelick gemissen ende in con-
trarie sonder onderlaet jimmermeer beyegenen
moeten

Nu en fonde niemant tot dat hoochste ge-
uoelen aller pynen/lyden ende smerten kōmen
voer dat wterste groetste quaet/ die verderffes-
nisse hem eerst opten hals waer/ dat in den aff-
gancck der duechden en des hoochsten ghoeden
Woorts der ghenaden Christi toe bereit wert:
Dat haer daerom oick rechtlijck toekompt/ om
datmen sulcks/ tquaede (Namelick ons selffs
sin/ wille/ lust/ ende begeerte) verfoeren/ tgoes-
de(Gods sin/ wille/ lust/ ende begeerte: welck
is onse leuen ende zaelicheit) verwerpen en niet
gewilt/ mer wter herten geweeert hefft.

Off dan yemant sich seluen bedrieghen/
sijn eygen handen kussen ende selffs mont los-
uen/ duncken / wilde: Jck en gevoele ja niet
in sulcken val te koemen: want ick ben niet ons
beleefft/ gierich oder ghullich/ ben oick gheen
dronckfaert/ oeuerspeelder noch dootslaegher/
vloeck noch en sweer oick niet of diergelijcke on-
gerechticheiden die lichamelijck geschieden en
een schande ende oneere voer die werlt sijn/ die
haer eygen gerechticheit/ hillicheit ende sedich-
heit/ hoochheit ende schoonheit oick hefft: dan sy
en gelt met allen niet byden **HERRE**.

Bekendy dat sulcks by den **HERRE** sons-
der dar waerachtige gelooff Christi/ off sonder
die nieuwe geboorte in den geest vanden **Heis**
Luij ligen

ligen hemel niet en gelt / soe bekenet dan oick /
off yemant al een hoor / een booff / een dieff / een
dronckert / een ebreecker der mensche / een schelm
ende boesewicht / een ongherecht mensch ghe
west is / dat de seluige / soe hy dat alderheilichs
ste geloue / die nieuwe geboorte van den geest
der waerheit met rouw ende leedt sijns voerles
den leuens annempt / lijcke angenaem / In den
alderheilichsten **HEERE** Godt der genaes
den euen wtuerkderen / lieffen weert is. Doch
dat Rijke der hemelen meer ouer een verloeres
ne verblijt / Iae van enen der seluigē / dan van
negen ende negentich rech waerdige.

Sō merckt nu op / ende siet wat gerechtic
heit / wat duechde oder goet de **HEERE** will
gefordert / gepresen ende geacht hebben / Naes
melick / de van boeuen kompt / van welcke hem
die eere ende dat loff aff toe kompt / niet de men
sche. Daerom off sich al voel willen duncken
laeten: dat sy niet soe leelick / noch soe schandes
lick oder sondelijck als sommige andere / die sy
verordelen / en sijn / soe sijn sy lickenwel niet te
beter / sonder wel argher : om dat sy haer wat
duncken te sijn in de plaerze dār sy noch niet wt
en sijn. Want wat hooch ende pryselick voer de
mensche is / dat is gruwelijck ende verwoezen
by den **HEERE**.

Wat wil ick hīr nu mede seggen anders
dan dattet Godt alles onder die sonde met sijn
gerechticheit beslōten / niemant onschuldich ge
laeten

laeten hefft. Wie sich die reynste dunckel byuten
 den geest en aart Christi / is de alderonreinsle/
 sal inder ewicheit soe beuonden werden. Doch
 betuiget die Propheet alleen daermede/ dat als
 le onse gherechtricheden als eener maentsiecker
 vrouwen doeck is. Is onse gerechtrichheit soe les-
 lick/ wat ist dan met die ongerechtrichheit? Dan
 dit komt mijn beminde daer wt/ om dat ons de
 lieffde Gods in sijn Godilijcke Alderheyligh-
 ste hemelsche aart genaecken / ende daer in/ wt
 ende doer voertbrengen gants veranderen en
 vernieuwen wil/ tot sijn selfs kentnisse: daer
 wt wy in dath wy vermochten / noch onnut
 beuonden werden : by hem die onsen richter
 Heere en ooge is: de welcke wy (soe wy anders
 ewich int leuen bliuen/ ende niet in onse quaets-
 heit verderuen ende steruen willen) gelijck ge-
 aart/ eens gesint moeten werden/ Naemelick/
 mit Godes ewyge leuendige Woort en Geest:
 want byuten dat moet hy/ die quaetwillige on-
 geloeuige ende ongehoorsamige stolte mensch/
 onder/ ende in den val van Godt ewelijck vers-
 lozen ende verdoempt henen gaen. Dan sulc-
 ken val sal ghroot ende yselick (als Godt hem
 opdat oder te sien geest) beuonden werden/ jae
 effen soe groet/ als hy groot is. Soe hy mer
 een stoel oder banck/ off lieuer een huys hoch
 waer/ soe en solde synen val niet meerder sijn.

Soe hy nu van ewicheit inder ewicheit
 verreyckt/ sal den val oick inder ewicheit en dat
 Av lyden

lyden sonder einde sijn : ten mach niet wt bly-
gen . Jae soe groet ende gerechtich Godt ende
synen Christus is / soe quaet ende ongerechtich
sal die mensch / der buytem hem staet / beuondē
werden. Soe voele leuens / salicheits / glorien /
lustes / ende blytschappen / vroudes en vredes
hy by hem off in hem hefft / soe voele doots en
perderuens oder onsalicheits / onlustes en ver-
dreets / pynen en onvredes sal hy by hem /
om hem ende in hem altoos en ewe
lijck / yuyt contrarie Godt / by
den asuallygen oder onge-
loeyghen beuonden
werden. Het is
gewisselijck
waer.

Wtgegaen in September
Anno 1544.

Vermahnin-
ghe ende Leere om
 heth ghoede van Godt te
 eischen ende the be-
 gheeren.

Soeckt den HEERE
 diewyle hy te vinden is. Roept
 hem an / diewyle hy nae by is. Die god
 loese laet aff van synen wegen ende die
 ongherechtighe van sijn ghedachten
 ende bekeere tot den **HEERE**
 soe sal hy sijnder ontfermen
 Want hy is geneicht
 om te vergeuen.
 Esaie: 55.

Handwritten text in Gothic script, likely a title or heading, appearing as a mirror image.

Handwritten text in Gothic script, appearing as a mirror image.

Handwritten text in Gothic script, appearing as a mirror image.

Handwritten text in Gothic script, appearing as a mirror image.

7
Neemt die mijn ziele
bemint uwen tijt/dach/wr
woord en werck waer. :

Neect op en neemt wár
yegelijck sijn doen ende lât:
Slaet acht op v seluen tis
tijt: Vertrecks niet te aens
schouwen uwen daegelijck
schen arbeyt/v lust/wille en
begeerte: en seet wat uwen
inloemen / oestyng e offte vruchten sijn sullen/
want tselffde dat gy sayt suldy maeyen:maecte
v reeckenyng daer vry nae: ten mach niet ans
ders sijn.

Duslange hebby etlijcke wel gesocht/ ges
arbeidet ende gesucht: gebeden/ geklaegt ende
gewenschet: dan seet waerom ende nã betaeme
v te weten off behoort gy in te seen: op datstu
niet en denckest off en menet dat Gods ooren
verstopt/des Heeren oogen onklar off verduys
stert/ sijn hant offte macht verfort sy.

Om v dan hier in te wecken loom ick om
dy kloeck ende verstandich te maecten: dijn eys
gen herte/ sin ende moet met allen handel in te
seen: doen ende laet te befennen ende te merckē
wat uwe verkiesyng ende hertzen verlangen
is: soet doch sonder dat alles sotten werck en
enckel spottelijck sy: dwelck voer de mensche nz/
swyge

seyge Godt/ bestaen mach: die wijl het met de
mont begheert wort ende therte verre van ist
dyck wil met dat herte gewunschet/ off om ghes
sucht ende gebeden/ daer den mont toe seyget/
hoe kan off mach dit stant holden by Godt en
synen Engelen: Want daer die mensche verre
van solde sijn / is hy nae ende altoes by: ende
dat hy genaccken/duen by solde sijn/ daer is hy
verre ende altoes vrecmt aff. Wat doetet: Ons
gelooff: Daer deer. Namelick/ doer de gehoor
saemheit des geloofs ist dat men Godt genact
ende niet metten monde.

Lyest yemant eenen anderen sin/ een reys
nen geest offt suyuere Ziele wt den gelooue/ die
wachte sijn herte van alle eerdissche/ onnoedys
ge verganckelijcke dyngen te aenschouwen: die
anders / seg ick/ vry ende reyn inder begeerten
vanden blyuen / niet overwonnen sijn en wil:
want die betreckynge der begeerlicheit kompt
doer het ghesichte der ooggen: Daerom keert v
ooge van al wat secnlijck / ydel ende vergancke
lijck/ de mensch tot quaet bekorende off treckens
de is. Siet toe laet v niet betrecken off ouers
wynnen ander sinnen. Alle gesichte der scheps
penisse of der werckelijcheidē Gods is te recht/
tis war/ goet/ vry en reyn den oprechtē van her
ten. Dan daer is bestimen eernstelijck te seen of
men sulcken rechtshapen reynen herte in den
Geest naeden Heere heft en niet nae dat ydell
en verganckelijck is: dat behort hy yae gewisse
te sijn

te sijn ende wel te weten: Want tye kenslijck das
 die mensch by sich seluen blijnt ende goetdines
 kende van herten sijnde / hem wel toeschriuens
 de / an hem treckende is dat hem wel niet toe en
 kompt. Diewijl hy in alles onuersocht / niet ges
 proefft ende gelouert is. Soe moet hyt de niet
 te schande werden wil / toeseen dat hy hem sel
 uen doer hem seluen in die ydele vergancfelijcs
 fe dyngen niet en bederue / die hem / hoe schoer
 sy ymmermeer haer opgheuen off verschynen
 konnen / geen nieu creatuyt geuen of maecken
 mer wel benemen / ontmaccken off verhyndes
 ten konnen.

Alsoc suldy dan verre vander selfder aars
 hert / sin ende wille jnt vleisch blyuen / van der
 dingen geen begeren / willen noch eyschen / van
 Godt noch van die mensch / hy sy wie hy wil /
 vrunt off maech / Suster off Broeder: ten sy ter
 noot / tot goet ende geen quaet / daer gy dan rry
 in sijt: Och niet niet onbehoerlijcker ende on
 bescheidelijcker maenieren / wt beforinghe des
 dynges / Vien / dat sy verre dat sich een e hristen
 jnt herte solde verwinnen off betrecken laeten
 vander ydelheit: off dattet hemmelsche dat
 eerdissche / den gheest vleisch solde onderwurs
 pen lygghen / mach niet sijn. Dat leuen ghaet
 ymmer die doot te bouen / dat licht die duysters
 nisse / dat meeste het minste: doetes niet: Welan
 soe en mach die goede niet voerden quaeden / de
 Gerechtyge voerden ongerechtygen vallen / sons
 der den

Een gerechtige
ge de voer een
gedilose valt/
is gheluck een
bedroeffde fon
tenne ende bes
duruen water
adere.

Prouer. 25

* Inwendich
betrefft die en
ghenselicheit
en seffs beha
thelicheit die
tot eygen wys
heit vdit komt
dander tot die
begheerlicheit
der ogen / heb
bende een gies
ryghe natuyr
der enghender
liefde ende
glorie.

der den quaeden voerden goeden: soe geschreuen is. Waert anders gaet/daer ist niet recht. Want een Christen bestaet niet wt een Boecks staebischen naeme in een Letter woorz / sonder inder daet ende fracht.

Alsoe hoede sich alle Christen in diesen scherpeltick: want ten is der Christen aart niet al hoewel sulcks by voelen gheschiet / die al te gheerne hebben tgeene dat haer int wtterlijcke ooge wel anstaet off ander sinnen beuallich is: die eene hier in / dander daer in * inwendich als wtwendich: Dat daerom een groete schande ende verachtynghe by Godt ende synen Engelen is: Een die sulcken beroemynghe ende hoope des leuens heeft / sich van die ganze werlt niet laeten verwynnen wil / van sulcken fleynen dynck betrecken ende becoeren off verwynnen te laeten: Dat nochtans wel stom sonder Ziele / dick wil holt off steen / silner off golt off een eerdisch material dynck sy: wat solde de seluyge staen/voer een spræckelijck moegendich dynck konnen gedoen? Ey wat ick verschoene ende verantworden sryghe pryzen kan / dit met allen niet.

This ymmer ghewis ende wel te seggen: Soe yemant dat klein is niet en kan te boenen foemen (dat is onder brenghen) sal off mach het groete niet oeuertreffen. Oft dan in etlijcke saecken mochte / soe blijft dit nochtans een schande ende verachtynghe: hy sy wie hy wil.
Daers

Daeromme mijn beminde weerde brod. Neeme
 op die kleine vofkens/ die heimelijcke fleyne on
 gheachte dingen/ waer: Ende wachtet v herte
 van alderley eerdiffche begeerlichkeiten en fins
 lijcke gepeinsfen des vleysches als van affgoes
 derie ende hoerderie: sonder settet dat jnders
 gheest nae die hemelsche gheduyrige dingen:
 die v vry / reyn ende goet sijn / v tot een glorie
 tot vruechde ende vrede sonder beschuldigungs
 ge staen: die v doer de andere ydele sorte begeer
 licheiden verhuident / vrcemt ende onbekent
 blyuen.

Seet toe/ het ghelt v die v schuldich vint
 off kent: betert v in desen ende wort manlick en
 heerlijck. Gy en moecht doch die wterlijcke yde
 le verganckelijcke dingen ende die onuergancs
 felijck beyde met een herte niet beminnen off be
 geren/ diewijl sy den anderen tegen off lettelic
 sijn. Soe schickt v herte enter geheelic tot dat
 een off tandere. Wilt langher an beyden syden
 niet manck gaen. Daer v herte/ sin en lust of be
 geerte meest toe is/ v ziele best behaeghen ende
 gheneigentheit an hefft te verkiefen / dat vers
 fienst en grijpt an nae uwer macht/ en weest buy
 ten als binnē: bedriecht v seluē niet. Den tijt is
 hier datstu den enen off den anderē an moerst
 met dat licht off dufternisse: met dat goede off
 quaede met waerheit off loegen / Godt off den
 Mammon: met Christo/ of Belial sijn: de geest
 met sijn inspreckinge en leringe / of dat vleisch
 b   naeuols

naeuolgen. Schickt v/ schickt v /ende set v elck
op sijn plaetse ende betoont ghanstchelijck met
menender ende grondiger herten met wien gy
v inlyuen/ by blyuen en toenallen wilt. Want
aldus ende soe du voele noch staetst/ halff ende
halff beualt den **HEER** niet. Byest off faes
uelv v wter herten. Wilt langer niet geueynsde
lijck handelen/ v eygen ziele in twyuel geuans
gen holden. Schiet v vanden eenen off vande
anderen met ghanzer herten ende ghrondiger
zielen. Dan doet wisselijck gelijck dynen aart/
hert/ sin ende moet van binnen is.

Duslange hebby erlijcke jnden schijn gebe
den/ gesucht gewenschet ende gesocht / verlan
gen ende begeerte nae v woort ende bewijs ge
hadt nae dat hemelsche ghoet ende waere wes
sen Gods/ tot sijn rijcke ende heerlicheit te moe
gen ingaen/ als een sdeels metter daet geblees
fen en verschenen is : Dan soe my dunct heb
bent weynich na mynen sin ende wille verkes
gen . Hoewel ick weet dat sulcks niet Gods
mer des menschen ongerechticheits ende onge
loofs schult is : daer ouer ick suchten / rouwe
draegen moet doer lieffden om des ontbrees
kens ende kommers wille die ick voerse / ende
den traegen bet nyphen ende snyden sal in den
daege des geuoelens ende onderuindens die
int verborggen heruoot breekt. Doch vellicht
(soe sy het seluige met andacht begheert/ wter
herten volkoemelijck gesocht/ gemeent ende ge
lust

lust/ te rechte waergenoemen hadden) sō grooe
niet sijn en solde/ alst wel nu is: vermitz dat de
begeerten en gebeden wederom onder die hanz
den verteert sijn/ ende sy haer die verkregen gā
nen laten beroeuen hebben doer weynich waec
kens ende luttel forchuoldicheits. Mer want
Gods hertelijcke ontfermherticheit/ sijn groete **Psalm. 89.**
lyeffde ende goedicheit ewich is ouer den huy: **Sach. 13.**
se Davids en die borgeren Jerusalems toeges
secht/ geschiet v doer my noch dit woort vp vs
wer weldaet/ duecht ende lieffde jnt geloene nā
dijnder biddinge ende goede wunschinge/ Nae
melick/ alsoe: wat ist dat gy alle (die v Gods
beroempt/ ende tgoede beuliticht) begeert van
Godt: wat eyschet gy / seg ick (die jnt ghebet
anholdende sijt/ hem gelooft en betrouwt wār
achtich te sijn) vanden **HERRE** des hemels:
wat wilt gy hebben: Nae der waerheit jnden
geest meen ick: Eyschet gy naeden vleysch soe
suldy steruen. Daerom segt op ende laet vwen
sin/ wil ende moet jnden eisch hōren: vry onge
veinst sonder vermyden off schaemte. Dan die
voele wil eyschen/ moet oick sijn handen ledyge
ende bereyden voele te ontfangen.

Brengt wter herten heruort dijn lust en
verlangen. Gaept nu ende laet seen v moegen
ende ontbrecken / dijn honger ende dorst hoe
groot ende waerachtich die sy. Want soe groot
off hooch kan off mach sy niet sijn / Godes toes
Geneichde goetheit ende wt gestorte mildicheit
b ij inder

Wie hefft den
heere herweride
angeropē mer
betrouwē den
hy verlaeten
hefft? we hefft
hem ghebeden
den hy gewoen
gert hefft.
Ecclesj. 2.

inder wijsheit is meerder ende verde daer ouer
geneicht nu inden bequaemen tijt te geuen / ges
lijck sijn aart ende maniere is. Daerom eyschet
wten gelooue met betrouwen wat gy wilt / ghy
en sult niet te schande werden / soe verde v hers
te het selughe accordeert / met kentenisse oder
verstant doet: Zela. Alsoe eyschet vry / sonder
soe ick dy bescheide / het weygeren staeter wel by
is een olt spreekwoort / sonder hier niet. Latet
alsoe geschieden / het sal v / dat seg ick dy / alst
begeert wort geworden / minder noch meerder
ten sal of mach niet anders sijn: staeter vast op.

Soe voele vleischelijcke off sotte begheers
ten gy noch by v hebt ende beholt / sō voele min
gheestelijcke hemelsche ghaeuven vermoechdy.
Daerom scheidet v daer aff ende wacht v van
alle dat menschelijck off vleyschelijck is. Vliet de
begeerlicheit des yoncheyts. Gaet verre van al
le quaet. Genaecket tgoede ende wert goet. Lat
v des niet ontrucken noch ontlacken: want dār
inne staet v leuen ende licht / die gesontheit der
zielen verburgen. Daerom verkryget veele bes
geerlicheits tot dat goet / ende werdet rijck dār
inne die des gelust ende lyefft. Verkiefet tgoede
ende verwerpet tquaede / seg ick / want v dat in
der doot ghebracht hefft: nu noch inder hellen
brengen sal / weer gy daer niet van verlost ende
voert ewighe verderuen bewaert en wort van
Gods genaeden met dijnder willen jnt gelooff
Lact v herte niet begherich off eyschende
sijn nu

sijn nu/dan alleen dat hemels ewich ende ons
 sterffelijck sy : dat v / die Godt gheloofft / die
 ZEEKE geboeden / sonder dat andere toe te
 werpen als een toebroot belooft heeft. Welck
 in sulcker verkryginge als des vaders possessie
 ende eygenheit vry met ghenochelicheit mach
 beseten ende gebruyckt werden/anders tot schā
 de en beswaeringe der zielen. Denckt daer vry
 op: tsal sich soe beuīnden. Hierom soe wachtet
 v herte van alsulckerley dinghen bekoeringe:
 wilt in dier dingen geen beswaringe noch enis
 ge sorge voernemen (soe gheschreuen is) sons
 der hoe wy den Heere onsen Godt anghenaes
 melijck off behachelijck werden sullen: Dat/
 soe gy nu weet / in geen eerdissche verganckelic
 ke ydele dingen sijn en sal / sonder allene in die
 dingen des heiligen hemels/de ewich in Godt
 ende vanden Vaeder der ewicheit doer Christū
 totter vernieuwinge des leuens hernooit breec
 fen en ant licht koemen tot sijn loffende onser
 glozien in hem gebenedijt inder ewicheit. Dat
 laet nu dijn lust/ wunschinge / eyschinge ende
 begeerte alleen oeuver al / boenen al / dat ander
 een verwerpinge en versouwinge daer by sijn.
 Hebt daer acht vp/ en dancket den Vader van
 geheelder zielen: versuimt dat niet. Hoordijt
 Bewaert mijn woort/ die v spreckt/ als dijn lez
 nen voer die doot : dat laet ick v weten: want
 die woorden sijn Gods dat is waerachtich.
 Goedt v voer stōten meer Zela.

b iij   Stoten

Stoten buylt off quetsst en doet seer waer
om men sich daer voer hoeden moet als voert
vallen de gesontheit bemint/ ende daer wt blijc
ken moet. Daeromme die anstotinge bereit/of
die mensche tot voersichticheit voer geset wort/
op dat hy enen goeden sin ende wille daer wt
betoenen solde:de anders verburghen blyuen
moet. Schier sal de anstotinge wt den we
ge des Volckes Gods gedā/jnt ver
burghen wech ghenomen wer
den dat sich niemant meer
verderuen off quets
sen sall vp desen
Heilyghen
Berge

Jes.ii 65.

Wtghheghaen jnth
Jaer 1542.

Register

1. van menniger leijart des menschen vianit
2. waarom die dot den Alden bitter gevalt den den jüngen
3. Strave ende ferre
4. Strave ende ferre
5. Strave ende ferre
6. wardo die mensch van goedt geschapen, is
7. vermaninge en sekerre, om het goet van Goedt te Cissen En Begeren
8. hodie mensch van Goedt gevalt en op wat mannier hie wederom to goedt te brengen
9. van dat vergaen en navolgen blieven en vergaen moet
10. stemlick gesproken so bena be com merde sielen
11. warning en ferre
12. En richt en Goetlick kind der tucht beide vor oet en jüng

13. van Godes en Des menschen
Kennis, samps harden. bejder
voert brengen
14. hoe hie sien moet die gebott
en overiecht over en Ander
rechtlick heben of bringen mach
15. vant Och sien art en Eigenschap
16. Wie men voert en van herten
frouwen en bie den hant
nemen &
17. homen sich in desen gevarlickon
tiden inder weelt hebben
en dragen sall
18. en onder schiet te kennen die
vrom en onvrome &
19. van die ongerechte en ge-
rechte prädicanten
20. van dat rechte ware Sion
en jerusalem. en warhachtig
Bericht

vann maniger hrij art des mensche vanden
warom die doot den Alden bittend falt dan
den Jünggen

Araffe unde luer dat 1

Araffe unde luer dat 2

Araffe unde luer dat 3

war to an vni die mensche van G yschard
Jf

ho die mensche van G yschallen

van dat veygen an na folgen blinen unde
veygen moet

tot den benanden veygen siken

warwinge unde luer

en recht en godlike kind knicht

van Gb und des menschen Pentnis 13. lest

ho die sijn moet die gebot en onyge 14

vant oye sijn out en ygesstoy 15

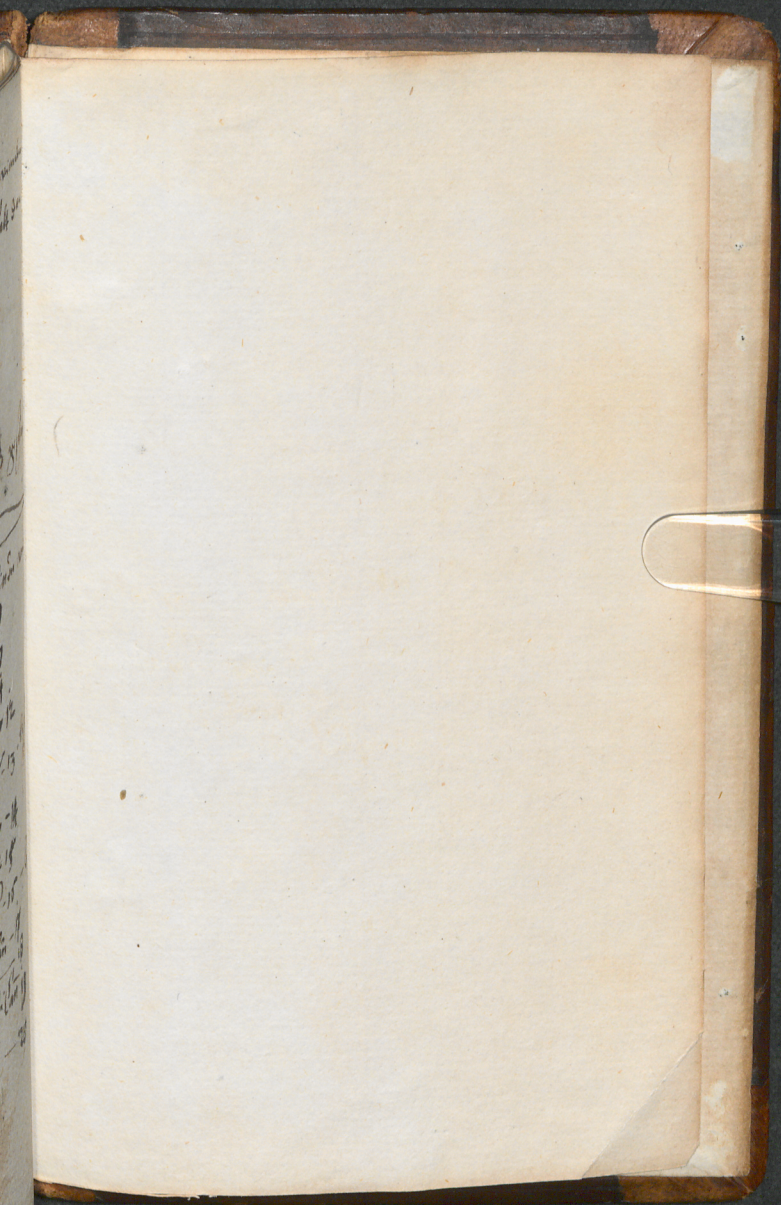
wie men vortan van garten bocher 15. lest

ho men sijn tot die sijn tijden siben 17

een aff sakenninge

van die veygen en der yge die van 18

vant rest sijn unde Jerusaleum 19

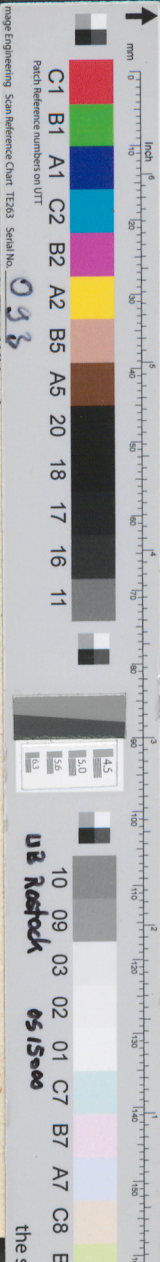
XX Tractate,
Rostock,
1539-1545.

Ff-

6554¹-20

Psalm
Zesai
Wien j
ende kl
sullende
sent wa
wt den
een mac
volck. **E**
Zesai.

nt oick inder hoochten der berghen/
n/ vruchtbaer ende swaer ghelaeden
at sijn geruisch / wie den Cederen op
/ sijn sal / die vanden windt beroert
soe salt toenemen ende wassen inden
ie dat gras opten velde.

er wort hier die Schrifftgeleerde gez
ter die Raetsbeer/ die een veruoegen
baer blyuen die meisters die de jonge
Daer en sult ghy niet seen een volck
nder dieper spraecken / off in hoeger
menschen / diemen niet verstaen en
een vreemder tonge/ diemen niet be
f vermercken kan/ als wel een rechte
raecke wten monde Gods inder waer
en int herte ende niet allene in de oren
naemelijck/ in Zion: Demen dan glo
chynende seen sal/ een hoofstade ont
rijlijcker scesten. Daer sullen dijn D
usaelem seen / die heerlijcke Woening
utte die nimmermeer en sall veruoert
ckt werden / als well voertijts ghes
want sy foemen sijn tot die rechte vol
entenisse des ewigen waerheits een
s Heilighen hemelschen verstants
aer gheen loogen off bed:och toe en
re inder ewicheit achter afstan mot.
erstaen by een kint ende man/ dat ten
te leyden ende wijs te maecken is/
wit ende wit swart: goet quaet ende
quaet